

Narodziny faszyzmu włoskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Linia chronologiczna](#)
- [Film + Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

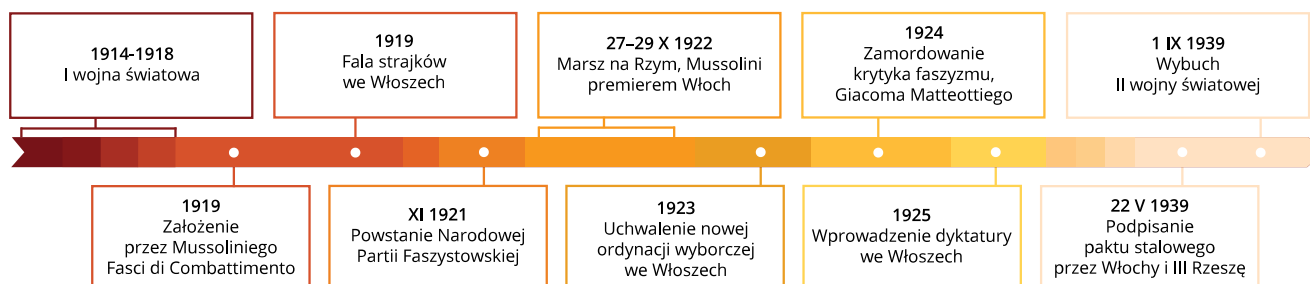
-
- Źródło: Wiesław Kozub-Ciembroniewicz, *Doktryna i system władzy Włoch faszystowskich na tle porównawczym*, Kraków 2016, s. 88.

- Źródło: Benito Mussolini, *Doktryna faszyzmu*, [w:] *Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych*, oprac. J. Justyński, Toruń 2006, s. 315.

Pierwsza wojna światowa przyniosła nie tylko zmiany na mapie Europy i świata, ale także doprowadziła do wielkiego kryzysu powojennego, który do władzy dopuścił nowe partie i nowe ideologie. Obnażył też wady demokracji. Włochy wyszły z tej wojny rozczarowane – przed wybuchem światowego konfliktu należały do ładu państw centralnych, później wycofały się z tego układu i przystąpiły do militarnych zmagania po stronie ententy, liczyły bowiem na poszerzenie terytorium o zdobycze w Austrii. To się nie udało, a traktat wersalski oraz poszczególne traktaty pokojowe nie spełniły włoskich oczekiwań.

W powojennej rzeczywistości na sile zyskiwał ruch komunistyczny. Komuniści otwarcie głosili konieczność obalenia istniejącego porządku przez powszechną rewolucję proletariacką. Wśród ich przeciwników panowała opinia, że bolszewickim przewrotom zapobiec może silna, scentralizowana władza państwowa. Takie zaś hasła głosili faszyci.

Twoje cele

- Opiszysz, jak narodził się faszyzm we Włoszech i co zdecydowało o jego atrakcyjności dla społeczeństwa włoskiego.
- Scharakteryzujesz etapy totalitaryzacji życia politycznego i społecznego we Włoszech.
- Wyjaśnisz, czy pokonanie przez Włochy powojennego kryzysu gospodarczego faktycznie można uznać za sukces rządów faszystowskich.

Przeczytaj

Powstanie partii faszystowskiej

W 1919 r. w Mediolanie Benito Mussolini, dziennikarz i wcześniej socjalista, wyrzucony z partii za to, że poparł przystąpienie Włochów do wojny, założył organizację Fasci di Combattimento (Związki Kombatantów), skupiającą [weteranów](#) wojennych. W 1921 r. została ona przekształcona w Narodową Partię [Faszystowską](#). Jej członkami i sympatykami byli przede wszystkim oficerowie i żołnierze, którzy nie potrafili znaleźć sobie zajęcia w czasie pokoju i czuli się odrzuceni, pozostawieni bez wsparcia, a także przedstawiciele klasy średniej doprowadzeni przez wojnę do ruiny finansowej. To oni byli najbardziej zawiedzeni „kalekim pokojem” ustanowionym pod Paryżem. Włochy odniosły bowiem niewielkie korzyści terytorialne, a straciły ponad 600 tys. ludzi. Później do partii zaczęli wstępować ludzie niezadowoleni z sytuacji panującej we Włoszech i pragnący, aby życie codzienne wróciło do przedwojennej stabilizacji i czasów sprzed kryzysu gospodarczego.

Faszyści głosili chwytliwe, odwołujące się do narodowych ambicji hasła obrony ojczyzny i odrodzenia jej potęgi. Nie dążyli do wypracowania spójnej ideologii, ponieważ uważali się przede wszystkim za działaczy ruchu, a nie głosicieli doktryny. Dla wszystkich organizacji faszystowskich wspólne były jednak [nacjonalizm](#) i [militaryzm](#), który przejawiał się nie tylko w organizowaniu partii na wzór wojskowy, lecz także w podkreślaniu wartości wojny dla rozwoju społeczeństw. Faszyści byli antydemokratyczni i antyliberalni, odrzucali wartości indywidualne, nazywając je egoizmem, oraz podkreślali nadrzędną wartość wspólnoty narodowej i państwowej.

W stronę państwa autorytarnego

Włochy po I wojnie światowej pogrążyły się w kryzysie. W 1919 r. przez kraj przeszła fala strajków, która objęła swym zasięgiem robotników fabrycznych i rolnych. Uczestnicy tych

Benito Mussolini. Zwróć uwagę na strój włoskiego przywódcy. Dlaczego odwołania do militaryzmu były tak istotne dla ruchu faszystowskiego?

Źródło: Wikipedia.org, domena publiczna.

wystąpien odwoływali się do haseł **socjalistycznych**. Wydawało się, że Włochy są w przededniu rewolucji. W ciągu zaledwie trzech lat (1919–1922) aż dziewięciokrotnie zmieniał się skład rządu, społeczeństwo traciło więc zaufanie do rządzących. Obywatele odczuwali, że z jednej strony brakuje im polityków, którzy byliby w stanie zjednoczyć Włochów wokół jakiejś idei, a z drugiej – rosła obawa przed tym, że demokrację liberalną zastąpi bolszewizm. Do walki z socjalistami ruszyły bojówki faszystowskie, nazywane „czarnymi koszulami”. Policja nie umiała, a często nie chciała zapanować nad przemocą na ulicach. Faszyci nie tylko bili swoich przeciwników, zdarzały się także morderstwa.

W październiku 1922 r. Mussolini zorganizował faszystowski „marsz na Rzym” w celu przejęcia władzy i zaprowadzenia porządku w państwie. Marsz był mistyfikacją, ponieważ jeszcze przed dotarciem z Mediolanu do stolicy – nielicznych zresztą – bojówkarzy król Wiktor Emanuel III powierzył Mussoliniemu stanowisko premiera. Przywódcę faszystów władca uważał za mniej groźnego od socjalistów i liczył, że wykorzysta go do uśmierzenia radykalnych nastrojów w społeczeństwie. Mussolini utworzył rząd koalicyjny i uzyskał poparcie parlamentu, w którym do tej pory zasiadała tylko garstka faszystów.

Marsz na Rzym w roku 1922. Mussolini wprawdzie pozował do zdjęć razem z członkami faszystowskich bojówek (czarnych koszul) biorących udział w marszu, ale sam nie uczestniczył w tym wydarzeniu. Cekał w Mediolanie na ostateczne rezultaty. Choć rząd włoski planował wprowadzenie stanu wojennego, nie doszło do tego wobec sprzeciwu króla Wiktora Emanuela III, obawiającego się wybuchu wojny domowej.

Źródło: wikipedia.org, domena publiczna.

Dyktatura faszystowska we Włoszech

W 1923 r. uchwalono nową **ordynację wyborczą**. Dwie trzecie miejsc w parlamencie przyznawała ona partii, która uzyska najlepszy wynik, jeśli tylko będzie to ponad 25 proc.

głosów. Wybory przeprowadzono w roku następnym w atmosferze terroru i licznych nadużyć ze strony faszystów, którzy zdobyli większość parlamentarną.

Chłopiec z Opera Nazionale Balilla – faszystowskiej organizacji młodzieżowej.

Wyjaśnij, jakie znaczenie w reżimie faszystów włoskich miała organizacja młodzieżowa Balilla.

Źródło: Wikipedia.org, domena publiczna.

W czerwcu 1924 r. bojówkarze uprowadzili i zamordowali krytyka **faszyzmu**, socjalistę Giacomina Matteottiego. Opozycja nie potrafiła jednak wykorzystać powszechnego oburzenia, co ośmieliło Mussoliniego do przejęcia pełni władzy. W styczniu 1925 r. ogłosił on likwidację demokracji parlamentarnej i wprowadzenie dyktatury. Zakazano działalności wszystkich partii poza faszystowską. Związki zawodowe zastąpiono korporacjami, które grupowały pracowników i pracodawców z jednej branży. Dzieci i młodzież zrzeszono w faszystowskiej organizacji Balilla, mającej na celu ich wychowanie w duchu nowej ideologii. Zniesiono wolność prasy i wprowadzono ustawy oddające pełnię władzy partii rządzącej.

Mussolini nie podporządkował instytucji państwowych strukturom partyjnym. Rządził Włochami jako wódz (wł. *duce*) i premier rządu, w którym okresowo kierował bezpośrednio kilkoma ministerstwami. Organem doradczym dyktatora była Wielka Rada Faszystowska, pełniąca funkcję nieformalnego gabinetu ministrów. Włochy jednak pozostawały monarchią, a po zwycięstwie w wojnie o Abisynię w Afryce król Włoch został także cesarzem Etiopii. W ten sposób realizował swoje plany *Duce*, który chciał stworzenia imperium włoskiego. Faszyci zyskali także poparcie Kościoła katolickiego, z którym w 1929 r. zawarli kompromis i podpisali pakt laterański. Na ich mocy m.in. utworzono Państwo Watykańskie i przywrócono Stolicy Apostolskiej odrębność terytorialną.

Sygnatariusze traktatów laterańskich. Na pierwszym planie siedzą kardynał Pietro Gasparri oraz Benito Mussolini.

Wyjaśnij, dlaczego faszystom zależało na przychylności papieża i władz kościelnych.

Źródło: wikipedia.org, domena publiczna.

Słownik

faszizm

(z wł. *fascismo* od *fascio* – wiązka, związek, łac. *fascēs* – wiązki, różgi liktorskie) ideologia powstała w okresie międzywojennym we Włoszech, przeciwstawiająca się parlamentaryzmowi, głosząca kult państwa i solidaryzm społeczny (korporacjonizm); ruch faszystowski we Włoszech opierał się na kulcie wodza (wł. *duce*) Benita Mussoliniego

militaryzm

(z łac. *militaris* – żołnierski, wojenny, od *miles*, D. *militis* – żołnierz) ideologia i oparta na niej polityka zbrojeń i wojen zaborczych lub struktura władzy, w której wojsko wywiera decydujący wpływ na politykę państwa (definicja na podstawie słownika PWN)

weteran

(z łac. *veteranus* od *vetus*, D. *veteris* – stary) żołnierz, który brał udział w działaniach wojennych poza granicami kraju

nacjonalizm

(z łac. *natio* – naród) ideologia polityczna uznająca naród za wartość najwyższą

ordynacja wyborcza

(z łac. *ordinatio* – porządek, od *ordinare* – uporządkować) zbiór przepisów określających sposób organizacji i przeprowadzenia wyborów do danego organu przedstawicielskiego, a także m.in. wyłaniania zwycięzców ich oraz rozdzielania mandatów

socjalizm

(z łac. *socialis* – społeczny, *societas* – wspólnota) ideologia polityczna powstała w XIX w., jej celem było stworzenie społeczeństwa o równych szansach, w którym rynek nie decydowałby o podziale majątku, a własność prywatna zostałaby zastąpiona przez własność wspólną

Słowa kluczowe

organizacja Balilla, świat po I wojnie światowej, totalitaryzm, dwudziestolecie międzywojenne, marsz na Rzym

Bibliografia

J. Chapoutot, *Wiek dyktatur. Faszyzm i reżimy autorytarne w Europie Zachodniej (1919–1945)*, tłum. A. Purchla, Warszawa 2012.

W. Kozub-Ciembroniewicz, *Doktryna i system władzy Włoch faszystowskich na tle porównawczym*, Kraków 2016.

G. Hägg, *Mussolini. Butny faszysta*, tłum. W. Łygaś, Warszawa 2015.

G. Górski, *Historia ustrojów państw*, Toruń 2017.

Wielkie mowy historii, t. 3, *Od Hitlera do Eisenhowera*, wybór i oprac. T. Zawadzki, Warszawa 2006.

S. Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego, t. 1, 1917–1926*, Poznań 1989.

Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych, wybór i oprac. J. Justyński, Toruń 2006.

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2001.

Linia chronologiczna

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą linią chronologiczną, a następnie wykonaj kolejne polecenia.

Polecenie 2

Na podstawie linii chronologicznej przedstaw etapy totalizacji życia politycznego we Włoszech.

Polecenie 3

Wyjaśnij, jakie było znaczenie ustanowienia Wielkiej Rady Faszystowskiej dla kształtowania się ustroju tego państwa.

Film + Sprawdź się

Polecenie 1

Zapoznaj się z filmami, a następnie wykonaj dołączone do nich polecenia.

Wystąpił błąd

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Droga faszystów do władzy – część 1*.

Polecenie 2

Wskaż przyczyny sukcesu partii faszystowskiej we Włoszech.

Twoja odpowiedź

Polecenie 3

Wyjaśnij, dlaczego poparcie przedsiębiorców oraz właścicieli ziemskich było dla faszystów bardzo istotne.

Twoja odpowiedź

Wystąpił błąd

Nagranie filmowe lekcji pod tytułem *Droga faszystów do władzy – część 2*.

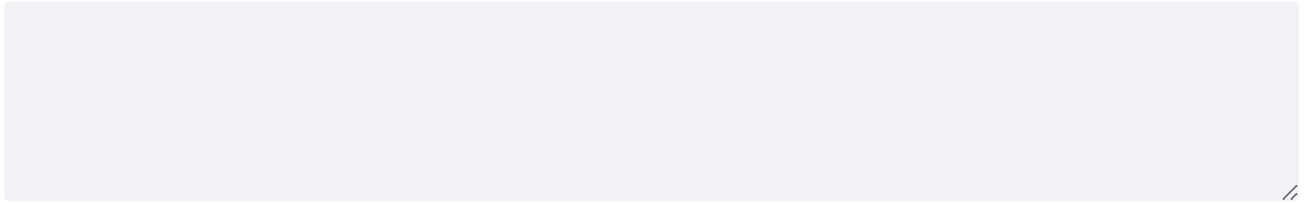

Polecenie 4

Opisz, w jaki sposób zmiany wprowadzane przez faszystów miały uprawomocnić ich władzę oraz ją wzmocnić. Czy władze wybierane w ten sposób mogły być nazwane demokratycznymi? Uzasadnij odpowiedź.

Twoja odpowiedź

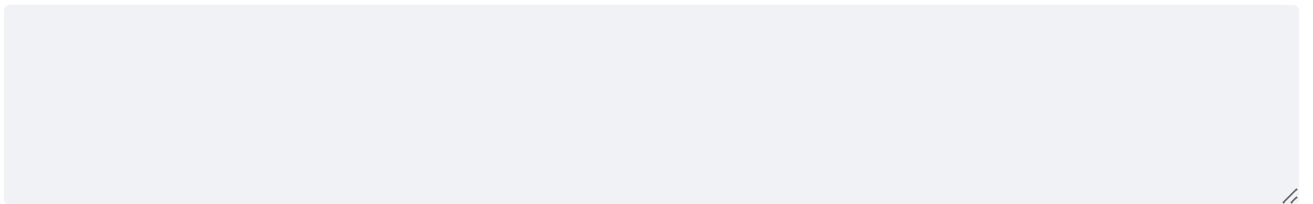

Polecenie 5

Wymień cechy wspólne reżimów faszystowskiego we Włoszech i nazistowskiego w Niemczech.

Twoja odpowiedź

Ćwiczenie 1

Zapoznaj się z poniższym tekstem źródłowym i na jego podstawie wskaż zdania prawdziwe i fałszywe.

” Benito Mussolini

Doktryna faszystowskiej państwowości

Z punktu widzenia państwowości koncepcja faszystowska jest antyindywidualistyczna, staje wszakże na stanowisku jednostki, o ile ta utożsamia się z państwem, jako świadomość i jako wola powszechna człowieka w jego istnieniu historycznym. Przeciwny jest klasycznemu liberalizmowi, który powstał z konieczności przeciwstawienia się absolutyzmowi, i wyczerpał swe zadanie historyczne z chwilą, gdy państwo zmieniło się w świadomość i wolę zbiorową. Liberalizm w interesie poszczególnych jednostek przeczył państwu; faszyzm jest afirmacją państwa, uznając w nim prawdziwą rzeczywistość jednostki. I jeżeli wolność ma być atrybutem człowieka rzeczywistego, nie tej abstrakcyjnej fikcji, o której myślał liberalizm indywidualistyczny, faszyzm stoi na stanowisku wolności. Jest za jedyną wolnością, którą można brać poważnie, za wolnością państwa i jednostki w państwie. Dlatego dla faszysty wszystko mieści się w państwie i poza państwem nie istnieje nic ludzkiego ani duchowego, ani tym bardziej nie posiada jakiegokolwiek wartości. W takim pojęciu faszyzm jest totalitarny, a państwo faszystowskie, jako synteza i zjednoczenie wszelkich wartości, daje właściwy sens całemu życiu narodu, rozwija je i potęguje [...].

Dla faszyzmu państwo jest absolutem, wobec którego jednostki i grupy są czymś względnym. Jednostki i grupy dają się „pomyśleć” o tyle, o ile istnieją w państwie.

Źródło: Benito Mussolini, *Doktryna faszystowskiej państwowości*, [w:] *Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych*, oprac. J. Justyński, Toruń 2006, s. 315.

Ćwiczenie 2

Zapoznaj się z poniższym tekstem, a następnie wykonaj polecenie.

” Charakterystyczną jego cechą było traktowanie społeczeństwa jako zbiorowego organizmu, w którym solidarne funkcjonowanie całości łączy się z zabezpieczeniem interesów poszczególnych grup pracowniczych. Syndykaty, zrzeszające pracowników oraz pracodawców, gwarantowały instytucjonalnie przestrzeganie zróżnicowanych społeczno-zawodowych interesów, a także rozwiązywanie konfliktów na zasadach syndykalno-korporacyjnej współpracy klas i grup społeczno-zawodowych.

Źródło: Wiesław Kozub-Ciembroniewicz, *Doktryna i system władzy Włoch faszystowskich na tle porównawczym*, Kraków 2016, s. 88.

Dla nauczyciela

Autor: Martyna Wojtowicz

Przedmiot: Historia

Temat: Narodziny faszyzmu włoskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Zakres podstawowy

XL. Narodziny i rozwój totalitaryzmów w okresie międzywojennym. Uczeń:

2) wyjaśnia genezę faszyzmu i charakteryzuje faszystowskie Włochy;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- przedstawia genezę ruchu faszystowskiego we Włoszech;
- wyjaśnia, czym był marsz na Rzym i jakie były jego konsekwencje;
- charakteryzuje etapy totalitaryzacji życia politycznego i społecznego we Włoszech.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych;
- analiza materiału źródłowego (porównawcza);
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Narodziny faszyzmu włoskiego”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i multimedium w sekcji „Linia chronologiczna” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i wykonywać polecenia.

Faza wstępna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy uczniom temat lekcji, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Omawia cele lekcji.
2. Raport z przygotowań. Nauczyciel przy użyciu dostępnego w panelu użytkownika raportu weryfikuje przygotowanie uczniów do lekcji: sprawdza, którzy uczestnicy zajęć zapoznali się z udostępnionym e-materiałem. Uczniowie próbują intuicyjnie zadać pytania, na które odpowiedzą w trakcie lekcji (i które stanowią będą dla nich kryteria sukcesu).

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel poleca, aby wybrani uczniowie przedstawili informacje dotyczące powstania ruchu faszystowskiego we Włoszech i przyczyn jego popularności wśród społeczeństwa włoskiego. Prowadzący weryfikuje poprawność odpowiedzi i uzupełnia je w razie potrzeby.
2. Nauczyciel odtwarza uczniom drugi film z sekcji „Film + Sprawdź się”, omawiający przejmowanie przez faszystów władzy. Poleca, aby uczniowie wynotowywali najważniejsze według nich informacje. Uczniowie wykorzystają notatki do wykonania kolejnych zadań.
3. Nauczyciel dzieli uczniów na czteroosobowe grupy. Uczniowie, korzystając z własnej wiedzy, notatek oraz przeczytanych wcześniej tekstów źródłowych zawartych

w pierwszym multimedium („Linia chronologiczna”), wykonują w grupach dołączone do linii chronologicznej polecenie 2. Ich zadaniem jest przedstawienie etapów totalitaryzacji życia politycznego we Włoszech. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie się do nich ustosunkowują. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia informacje.

4. W podobny sposób uczniowie wykonują polecenie 3: „Wyjaśnij, na czym polegało znaczenie ustanowienia Wielkiej Rady Faszystowskiej”.
5. Utrwalanie wiedzy i umiejętności. Uczniowie w parach wykonują ćwiczenia 1 i 2 z sekcji „Film + Sprawdź się”, wyświetlone na tablicy. Nauczyciel śledzi na platformie postępy uczestników zajęć, sprawdza poprawność wykonanych zadań, omawiając je wraz z uczniami.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie dobierają się w pary i wymieniają poglądami, dzielą się tym, czego się nauczyli na temat ruchu faszystowskiego we Włoszech.
2. Na koniec nauczyciel poleca chętnemu uczniowi podsumowanie i – jeśli to potrzebne – uzupełnia informacje.

Praca domowa:

1. Obejrzyj filmy z sekcji „Film + Sprawdź się” i wykonaj dołączone do nich polecenia: 2, 3 oraz 5.

Materiały pomocnicze:

J. Chapoutot, *Wiek dyktatur. Faszyzm i reżimy autorytarne w Europie Zachodniej (1919–1945)*, tłum. A. Purchla, Warszawa 2012.

W. Kozub-Ciembroniewicz, *Doktryna i system władzy Włoch faszystowskich na tle porównawczym*, Kraków 2016.

G. Hägg, *Mussolini. Butny faszysta*, tłum. W. Łygaś, Warszawa 2015.

G. Górski, *Historia ustrojów państw*, Toruń 2017.

Wielkie mowy historii, t. 3, *Od Hitlera do Eisenhowera*, wybór i oprac. T. Zawadzki, Warszawa 2006.

S. Sierpowski, *Źródła do historii powszechnej okresu międzywojennego, t. 1, 1917–1926*, Poznań 1989.

Wybór tekstów źródłowych z historii doktryn polityczno-prawnych, wybór i oprac. J. Justyński, Toruń 2006.

Wiek XX w źródłach. Wybór tekstów źródłowych z propozycjami metodycznymi dla nauczycieli historii, studentów i uczniów, oprac. M. Sobańska-Bondaruk, S.B. Lenard, Warszawa 2001.

Wskazówki metodyczne:

Treści zawarte w linii chronologicznej oraz materiały filmowe mogą zostać wykorzystane w lekcjach omawiających systemy totalitarne i porównanie faszyzmu z nazizmem.